

SELF DETERMİNASYON İLKESİNİN AZINLIKLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Doğan KILINÇ*

ÖZET

Self determinasyon, uluslararası hukuk sisteminin en tartışmalı ilkelerinden birisidir. Self determinasyon, bir halkın coğrafi sınırlarını, politik durumunu veya kendi geleceğini diğer devletlerden bağımsız olarak kendisinin özgürce belirlemesi olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir anlamı, bir ülkede yaşıyan halkın başka bir devlet etkisi olmaksızın yönetimi hakkında karar vermesidir.

Azınlıklar ise, bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayıca az olan, egemen olmayan konumda bulunan, üyeleri o devletin vatandaşları olarak etnik, dinsel ya da dilsel açıdan nüfusun geri kalanından ayrılan özellikler taşıyan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumak amacıyla üstü örtülü bir dayanışma duygusu gösteren gruplardır.

Bu çalışmada, self determinasyon ilkesi, azınlık hakları açısından değerlendirilmiştir. İlk olarak, ilkenin tanımı, tarihçesi ve çeşitleri ikinci olarak, Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Kararlarında self determinasyon ilkesi, son olarak da ilkenin azınlıklar açısından değerlendirmesi yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELE

Self determinasyon, kendi kaderini tayin hakkı, azınlıklar, azınlık hakları,

SUMMARY

Self-determination is the most controversial term of international law system. Self-determination is defined as the freedom of the people of a given territory to determine their own political status or independence from their current state. In other words, it is the right of the people of a certain nation to decide how they want to be governed without the influence of any other country.

Minorities, a group numerically inferior to the rest of the population of a state, in a nondominant position, whose members-being nationals of the state, posses ethnic,

* Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu- Koordinatör İletişim Uzmanı

Dr. Doğan KILINÇ

religious, or linguistic characteristics differing from those of the rest of the population and show, if only implicitly, a sense of solidarity, directed towards preserving their culture, traditions, religion or language may be termed as minorities.

In this study, self determination principle, has been evaluated in context of minority rights. First, the definition of principle, historically and kinds, the second the the period of self determination principle, in the League of Nations, the United Nations and Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), finally self determination is assesment in terms of minorities.

KEY WORDS

Self determination, minorities, minority rights

Giriş

Self- determinasyon, uluslararası alanda en çok tartışılan konulardan birisidir. Fransız ihtilali ve Amerikan bağımsızlık savaşıyla başlayan hareket, daha sonra uluslararası arenaya sıçramıştır¹. Bugün dünyanın pek çok bölgesinde yaşayan ve etnik, dilsel, ya da dinsel açıdan farklı topluluklar self determinasyona dayanarak bağımsızlık talep etmektedir².

Bir ulusun kendi kaderini tayin etme konusunda başlayan tartışmalar 20. yüzyılın ilk çeyreğinden günümüze kadar devam etmiştir. Self determinasyon, yeni uluslararası toplumun en önemli kavramlarından birisidir. Self determinasyon, dünya toplumunun temel oyun kurallarının yeniden yapılanmasında ve tanımlanmasında yeni bir süreç başlatmıştır. İdeolojik kökenleri, kavramı çok yönlü fakat aynı zamanda son derece belirsiz bir hale getirmektedir.

Self determinasyon, 21. yüzyılda uluslararası hukukta sembol kavramlardan birisi haline gelmiştir. Kavram, tarihsel olarak, çağdaş uluslararası ilişkilerde sarsıntıya yol açan konulardan birisidir³. Self determinasyon kavramının teori ve pratikteki gelişiminin izlenmesi, aslında günümüz dünya tarihinin önemli bir kısmının hikayesinin anlatılmasıdır⁴. Terim, siyasi açıdan hem oldukça radikal hem de yıkıcıdır. Bu durum, kavramın uluslararası yasal düzenlemelerde yer alması konusunda devletleri kararsızlığa itmektedir. İnsan haklarıyla ilgili belgeleri incelediğimizde⁵, self determinasyon hakkının yer aldığını görürüz. Bu hak salt bir insan hakkı olarak değerlendirilse bile, devletler bu hakkın her zaman kötüye kullanılabileceği konusunda endişe etmişlerdir.

Self determinasyon kavramı, uluslararası ilişkilerde kullanılmaya başlandığından beri, değişik şekillerde yorumlanmış ve her zaman tartışma konusu olmuştur. Devletler bu kavramı genellikle kendi menfaatlerine uygun bir şe-

¹ Stephen TIERNEY, "The Search for a New Normativity: Thomas Franck, Post-Modern Tribalism and The Law of Self-Determination", EJIL 2002 Vol.13, No.4, s.941; Claudia SALADİN, "Self Determination, Minority Rights And, Constitutional Accommodation: The Example of The Czech And Slovak Federal Republic", Michigan Journal of International Law, Vol.13, 1991, s.173.

² Fatma TAŞDEMİR, "İsrail-Filistin Sorununun Self Determinasyon Hakkı Çerçevesinde Analizi" Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.2, S.2, 2000, s.218.

³ Soyalp TAMÇELİK, "Değişen Dünya Düzeninde Kıbrıs'ın Yeri Ve Self-Determinasyon İlkesinin Yeniden Değerlendirmesi, Gazi Üniversitesi S.B.E.D, s.295.

⁴ Antonio CASSESE, Self Determination of Peoples, Cambridge University Press 1995, s. 1; SALADİN, 1991, s.173.

⁵ Birleşmiş Milletler, AGİT gibi .

kilde yorumlamak istemişlerdir. Bu durum, kavramın belirsizliğinin artmasına yol açmıştır. Self determinasyon, devletler arası ilişkilerde zaman zaman güç mücadelesinin aracı olarak da kullanılmıştır. Ancak yorumlar ve yaklaşımlar farklı olsa da self determinasyon konusundaki tartışmalarda ülke bütünlüğü, uluslararası istikrar kavramı göz önünde bulundurulmuştur⁶. Etnik grup haklarını savunanlar bile, self determinasyonun hiçbir etnik gruba içinde buldukları devletten ayrılma, o devletin sınırlarını değiştirme hakkını vermediğini kabul etmişlerdir. Aksi durumda, devlet ve toplumun parçalanması kaçınılmaz olacaktır⁷.

1. Self- Determinasyon Kavramının Tarihçesi

Self determinasyon kavramının köklerini Aristo'ya kadar götürenler bulunmakla birlikte, kavramın esas olarak ortaya çıkışı Batı Avrupa'daki sosyal uyanıştır. 1789 Fransız ihtilalini besleyen önemli bir kavram olan "toplum sözleşmesi"⁸ teorisi bunda etkili olmuştur. Temelde halk egemenliği ilkesine dayanan teori, liberal düşünce içerisinde önemli bir yere sahiptir. Self determinasyon kavramı Avrupa kökenlidir ve liberal demokrasi düşüncesi ile yakından ilişkilidir. Temelleri oldukça eski olmasına rağmen ancak 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra sağlam temellere oturmaya başlamıştır⁹.

1789 Fransız ihtilali, "Milliyetler İlkesi"nin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu prensip, millet niteliğini kazanan her topluluğun bağımsız bir devlet kurabileceğini ileri sürer. 19. yüzyılda milliyetler prensibi, Avrupa devletleri tarafından Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nu parçalamak için kullanılan siyasal araçlardan birisi olmuş-

⁶ Ali KARAOSMANOĞLU, "Kendi Kaderini Tayin, Ülke Bütünlüğü, Uluslararası İstikrar ve Demokrasi" Doğu-Batı, Yıl, 6, sayı, 24, Ağustos.Eylül, Ekim, 2003, s. 147

⁷ Hayati HAZIR, "Demokrasilerde Etniklik Sorunu ve Türkiye Açısından Tartışılması", Avrasya Dosyası, , C.3, S.4, 1996, s. 271.

⁸ John Locke tarafından, Thomas Hobbes'un doğal hukuk fikirlerinden yola çıkılıp bunlar üzerine geliştirilmiş kavramdır. Daha sonraları Benjamin Franklin ve John Adams gibi amerikan devrimi önderleri ve sonraları da her iki tarafın etkisiyle Jean-Jacques Rousseau tarafından kullanılmıştır. Rousseau, teoremin babası gibi görülür. Bu teoriye göre; insanlar devleti kurmadan önce doğal yaşam halindedir ve bu hayatta bir düzen bulunmamaktadır. Bu durum ise insanlarda sürekli bir korku ve belirsizlik duygusunun oluşmasına yol açmıştır. İnsanlar bu korkularına son vermek için bir araya gelerek devletle bireyler arasında sosyal bir mukavele imzalamıştır. Buna göre yöneten adil ve hukukla kendini bağlayıp denetime açık olacak, yönetilenler ise yönetici kanunsuz ve adaletsiz davranmadıkça itaatkar olacaktır. (Attila ÖZER, Anayasa Hukuku (Genel İlkeler), Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 36.)

⁹ M. Akif KÜTÜKÇÜ, "Uluslararası Hukukta Self Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 12, 2004, s. 260.

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

tur. Milliyetler ilkesi o zamanlar, devletler arası ilişkilerde bağlayıcı bir hukuk kuralı olmamasına rağmen, dünya politikasında çalkantılara ve istikrarsızlıklara yol açmıştır. Arnold Toynbee, Batı Avrupa medeniyetinin ve şartlarının ortaya çıkardığı bu ilkenin Doğu Avrupa ve Balkanlarda güç politikasının aracı olarak kullanılmasının büyük facialara ve kısımlara yol açtığını belirterek ilkeyi eleştirmektedir¹⁰.

1793 Fransız Anayasa'sının 13. maddesinde self determinasyon ilkesi sınırlı bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre; bu ilke sadece devletlerin sınır değişikliklerinde uygulanır. Ancak ne sömürge altında yaşayan halklar ne de etnik, dinsel, dilsel azınlıklar self determinasyon hakkına sahip değildir. Ayrıca bugün bizim "içsel self determinasyon" olarak ifade ettiğimiz halkların ülkelerindeki kendi yöneticilerini özgürce seçebileceğine ilişkin bir hüküm de yoktur. Ancak bütün sınırlamalara, eksikliklere rağmen 18. yüzyılın sonlarındaki Fransız bildirisinin self determinasyon konusundaki yaklaşımını küçümsemek gerekir. Self determinasyonun Fransa'daki despotik rejimin demokratik bir ruh kazanmasında önemli bir etkisi olmuştur. Günümüzde halklara verilen "dışsal self determinasyon" hakkının kaynağı bu maddede düzenlenen içsel self determinasyondur¹¹. Self determinasyon ilkesi, uluslararası toplumun gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu kavram, Fransa'dan sonra komşularına da yayılmış, İtalya'nın kurulmasında bu ilkeye dayanılmıştır.

2. Self Determinasyonun Tanımı

Self determinasyon, uluslararası alanda çok kullanılan bir terim olmasına rağmen içeriği konusunda devletler arasında bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise devletlerin parçalanma ya da hükümetlerin ihtilal korkusudur. Bu yaklaşımın doğal sonucu, self determinasyonun uluslararası alanda sınırlı bir şekilde uygulanmasıdır¹².

Self determinasyon kavramının tanımını yapmak pek kolay olmamakla birlikte bu konuda yapılan tanımlardan bahsedebiliriz. Bir tanıma göre; self determinasyon bir ülkede yaşayan kişilerin kendi hükümetlerini özgürce seçebilmeleridir. Başka bir tanıma göre; bir halkın, idaresi altında yaşayacakları ya

¹⁰ KARAOSMANOĞLU, 2003, s. 148.

¹¹ CASSESE, 1995, s.13; Fatma TAŞDEMİR, Yeni Dünya Düzeninde Self Determinasyon, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999, s.3.

¹² HAZIR, 1996, s. 271.

da yaşadıkları yönetim biçimini seçebilmeleridir¹³. Ancak burada kullanılan halk¹⁴ terimi belirsiz olan kavramı iyice muğlâk hale getirmektedir. Uluslararası belgelerde üzerinde uzlaşmış bir halk kavramı tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle içinde yaşadığı devletin baskı ve zulmüne maruz kaldığını iddia eden pek çok halk hareketi, self determinasyon ilkesine dayanarak ulusal kuruluş mücadelesi yürüttüğünü ileri sürmektedir.

1981 yılında yayınlanan BM raporu, halk kavramından ne anlaşılması gerektiğini genel olarak belirlemiştir. Bu rapora göre; bir topluluğun halk olabilmesi için gerekli olan şartlar; ayrı bir kültür, dil ya da din, ortak bir tarih hissi, toplumsal kimliği sürdürme isteği ve tanımlanmış bir toprakta bütünleşmedir. Bu şartlardan hareketle, halkların, etnik grupların, ulusal ya da etnik azınlıkların halk olma potansiyeline sahip oldukları ve bu çerçevede bir devlet nüfusunun farklı halklardan meydana gelebileceği ileri sürülebilir. Ancak bu toplulukların bir halk gibi self-determinasyon hakkına sahip olabilmeleri için kanımızca bu şartlar yeterli değildir. Bir halkın self-determinasyondan yararlanabilmesi için, içinde yaşadığı devlet veya uluslararası topluluğun bunu kabul etmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, self determinasyon hakkından yararlanabilmek için bunun “öteki tarafından tanınma”ya ihtiyacı vardır¹⁵. Görüldüğü üzere, self determinasyon ilkesinin uygulanmasında herkesçe ka-

¹³ Michla, POMERANCE, Self Determination in Law and Practice, The New Doctrine in the United Nation, 1982 , s. 37.

¹⁴ “Halk, millet arasındaki ayrımın fikir babası J.J. Rousseau’dur. Halk egemenliği ve milli egemenlik kavramını ortaya atan Rousseau’dur. Rousseau’ya göre egemenlik, genel iradenin kullanılmasıdır. genel irade her bireyin özel iradesinden oluşur ve daima iyiyi, doğruyu gösterir. Genel irade, zorunlu olarak, bireyler arasında mutlak eşitliğe dayanır. Bireylerin her biri genel iradenin ve egemenliğin bir parçasına sahiptir. Egemenlik halka ait olduğundan, kendisini oluşturan bireylerden ayrı bir hukuki varlığı yoktur. Bireylerin iradelerinin toplamından oluşur. Genel irade çoğunluğun iradesidir. Milli egemenlik anlayışı ise; halk egemenliğinin sivri yanlarını yumuşatmış hatta bazı yazarlara göre de halk egemenliğinin karşıtıdır. Bu anlayışa göre, egemenliğin tek meşru kaynağı ve sahibi millettir. Egemenlik bir bütündür, bölünemez. Bu yaklaşıma göre millet; kendisini oluşturan bireylerden ayrı bir varlığa sahiptir. Millet, kendisini oluşturan bireylerin toplamı değil, onların iradelerinden ayrı üstün bir varlıktır. Halk belli bir dönemde yaşamakta olan bireyleri yani somut bir varlığı ifade ettiği halde, millet belli bir dönemde yaşayanları değil, geçmiş ve gelecek nesilleri kapsayan manevi bir varlıktır. Millet sadece yaşayanları değil ölmüş ve doğacak olanları da kapsar.” Ancak günümüzde halk , millet arasında ayrım yapılmaksızın çoğu zaman aynı anlamda kullanılmaktadır. Halk egemenliğinde egemenlik bölünebildiğinden yarı doğrudan demokrasi söz konusu olurken millet egemenliğinde egemenlik bölünemediği için temsili demokrasi söz konusu olmaktadır. Erdoğan TEZİÇ, Anayasa Hukuku, Beta Basım, İstanbul 2001, s. 96; ÖZER, 2005, s. 47 vd.

¹⁵ Erol KURUBAŞ, “Kuzey Irakta Olası Bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self Determinasyon Sorunu”, Ankara Üniversitesi S.B.F.D., C., 59, S, 3, 2004, s.155.

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

bul edilen bir halk tanımı yapılamamakta¹⁶, bu ilkedен yararlanabilecek halkların belirlenmesi konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Bu durum, self determinasyon ilkesinin insan hakları çerçevesinde el alınmasına yol açmaktadır¹⁷.

Bir topluluğun halk olarak adlandırılabilmesi için daha önce aynı isimde bir devletin vazgeçilmez bir unsur olup olmadığı tartışmalıdır. Ancak bu göz ardı edilmemesi gereken bir önemli bir husustur¹⁸.

Self-determinasyon pratikte bir yönüyle güce dayanmakta, bu ilke ancak güç kullanma kapasitesine sahip olan halklarca kullanılabilir. Somut olayda, bir halkın bu ilkeye dayanması, güç ve etkinlik çerçevesinde olacaktır. Başka bir ifadeyle, halk olmak daha çok siyasi bir nitelik taşımakta ve bir toplumsal grubun halk niteliği taşıması, onların otomatik olarak bu ilkedен yararlanabileceği anlamına gelmemektedir¹⁹.

Başka bir tanıma göre; self determinasyon; bir etnik, dil ya da din grubunun ayrı bir egemenlik alanı meydana getirmek amacıyla mevcut sınırların yeniden düzenlenmesini istemesidir. Yine federal bir devlette federe devletin ayrılarak ayrı egemen bir devlet kurması self determinasyon olarak ifade edilmektedir. Self determinasyon egemen bir devlette yaşayan etnik, dilsel veya dinsel grubun o devletten ayrılmadan daha geniş dilsel, dinsel hak ya da ottonomi elde etmeleri olarak da tanımlanabilir²⁰.

3. Self Determinasyonun Çeşitleri

a. İçsel Self Determinasyon

Self determinasyonunun birinci boyutu, devletlerin iç örgütlenmelerine ilişkin olup, bir halkın istediği yönetim biçimini, herhangi bir dış baskı olmadan seçebilme hakkıdır. Başka bir ifadeyle, yaşadıkları sistemin sosyal ve siyasal yapısını etkilemek için nüfusun tüm kesimlerinin karar vermesidir²¹.

¹⁶ Frances RADAY, "Self Determination and Minority Rights", Fordham International Law Journal, 2003, Vol.26, s.457.

¹⁷ Ayşe Füsün ARSAVA, Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi, A.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Basımevi, Ankara 1993, s. 75.

¹⁸ İlyas DOĞAN, "Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi", Kamu Hukuku Arşivi, Yıl 9, S. 1-62, Mart 2006, s. 7

¹⁹ Erol KURUBAŞ, Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2006, s. 7

²⁰ KÜTÜKÇÜ, 2004, s. 262.

²¹ Emin GÜRSES, Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistemler, Bağlam yayınları, İstanbul

Dr. Doğan KILINÇ

Bu hak ‘‘içsel self determinasyon’’ olarak ifade edilmektedir. Buna göre, self determinasyon hakkı, siyasal yönetim biçimi ile ilgili olup özellikle devlet ve hükümet biçimlerinin saptanmasında halklara serbestlik tanınmasını ifade eder²². Bu anlamda self determinasyon 1789 Fransız ihtilaline kadar götürülebilmektedir. 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi bu açıdan ilk örnek olarak düşünülebilir. Fakat burada yönetim şeklini seçme düşüncesinin yanı sıra bağımsızlık fikri de bulunduğu için, Fransız ihtilalini içsel self-determinasyona ilk örnek olarak göstermek daha uygun olacaktır²³.

İçsel self determinasyon hakkı, sadece ülkedeki etnik, dinsel ve din gruplara tanınmış bir hak değildir. Ülkede yaşayan herkes bu haktan yararlanır. Azınlıklar açısından bu hak, demokratik hukuk devletinde azınlıkların diğer vatandaşların anayasal sınırlar içerisinde yararlandığı hak ve özgürlüklerden farklı değildir. Bu haklar, azınlıkların da ülke yönetimine katılmasını sağlar²⁴.

Günümüzde; içsel self determinasyonun giderek ekonomik bir içerik kazandığı ve devletlerin tabii kaynakları üzerinde sürekli egemenlik hakkını da içerdiği yaygınlaşan bir görüştür²⁵. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bu bağlamda 1962 yılında Doğal Kaynaklar Üzerinde Sürekli Egemenlik Bildirisi yayımlamıştır²⁶.

İçsel self determinasyon, oy kullanmanın ötesinde demokratik bir anlam taşır. Bunun anlamı, öncelikle bir araya gelme ve serbestçe tartışabilmektir. Bu önemlidir, çünkü azınlıklarla konuşup tartışılmadığı takdirde onların ne talep ettiğini anlaşılmaz. Serbest ve düzenli aralıklarla yapılan seçimler içsel self determinasyon sürecinin ilk kısmını oluşturur. İlk bakışta demokratik olarak gözükken, ancak uygulamalarında azınlık grupların ayrımcılığa veya baskıya uğradığı bir çok devlet vardır. Gelişmekte olan ülkelere birisi olan Sri Lanka’da düzenli seçimlere ve demokratik görünüme rağmen ayrımcılık ve baskı konusunda ciddi suçlamalar Tamiller tarafından ileri sürülmektedir. Yine gelişmiş bir ülke olan İngiltere’de Kuzey İrlandalı Katolikler, Asya ve

1998, s. 55; Faruk SÖNMEZOĞLU ‘‘Kendi Kaderini Tayin ve Birleşmiş Milletler’’, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay’ın Anısına Armağan 2) İstanbul 1982, s.134.

²² KURUBAŞ, 2004, s. 150; TIERNEY, 2002, s. 949.

²³ KURUBAŞ, 2004, s.162.

²⁴ HAZIR, 1996, s. 272

²⁵ Hüseyin PAZARCI, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s.141.

²⁶ Bildirinin tam metni için bkz. <http://ihami.anadolu.edu.tr/belgeliste.asp?parm=0> (Erişim tarihi: 15.08.2009)

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

Afrika'dan gelen göçmenler kendilerini pek güvende hissetmemektedirler. Buradaki azınlıklar, ayrımcılığa maruz kaldıklarını, kültürel, dini haklarını kullanamadıklarını ileri sürmektedirler²⁷. Benzer şekilde Fransa'da, Kuzey Afrika'dan gelen insanlar ayrımcılığa uğradıkları konusunda şikayette bulunmaktadır.

Yunanistan, İtalya, Almanya'da da benzer şikayetlere rastlanmaktadır. Bu tür şikayetlerin üstesinden gelebilmek için, ayrımcılığın önlenmesine ilaveten, ilgili ülkeler anayasa ve yasalarında değişiklikler yaparak azınlıklara; dinsel, dinsel, kültürel açıdan kendilerini geliştirme ve varlıklarını devam ettirebilme imkanı sağlanmalıdır. Öte yandan azınlıklarla ilgili şikayetlerin olmadığı ülkeler de vardır. İspanya, Belçika anayasalarında yaptıkları değişikliklerle söz konusu talepleri karşılamaya çalışmıştır. Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken önemli bir nokta bu devletlerin siyasi yapılarında değişiklik meydana gelmesidir. Bu durum, haklı olarak üniter yapılı devletlerde endişeye yol açmaktadır.

b. Dışsal Self Determinasyon

Self determinasyonun ikinci boyutu, bir halkın bağımsız devlet kurmak dahil istediği devlete bağlı olmayı seçme hakkıdır²⁸. Başka bir ifadeyle, bir halkın, yabancı bir yönetim olmaksızın kendi siyasal, ekonomik ve kültürel isteklerini uygulama hakkıdır. Bu hak "dışsal self determinasyon" olarak ifade edilir. İçsel self determinasyon hakkı tüm nüfusun çoğulcu bir toplumda yaşamasını sağlamayı hedefler. Dışsal self determinasyon hakkı ise bir devlet kurmayı, bir devlet içinde otonomi ya da federasyonu içermektedir²⁹. Burada kastedilen, belli bir toprak parçasında yaşayan ortak özelliklere sahip bir topluluğun yabancı bir güce bağlı olmadan geleceğini, uluslararası alandaki yerini belirleyerek kendi devletine ve egemenliğe sahip olmasıdır. Bu yaklaşım, önceden var olan veya var olduğu düşünülen egemenlik hakkından doğmakta işgal ya da sömürge altındaki halkların uluslararası durumlarına karar vermelerine, sonuç olarak bağımsızlığa kavuşmalarına işaret etmektedir³⁰. Ancak,

²⁷ Javaid REHMAN, "Yeni Dünya Düzeni ve Azınlıkların Geleceği", Çev. Sultan Tahmazoğlu Üzeltürk, Ulusal, Ulusalüstü ve uluslararası Hukukta Azınlık Hakları (Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Lozan Antlaşması), Editör, İbrahim Ö. KABOĞLU, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, Yayın no.2, 2002, s. 412.

²⁸ SÖNMEZOĞLU, 1982, s.134.

²⁹ RADAY, 2003, s.457; GÜRSES 1998, s. 55; SALADİN 1991, s.173.

³⁰ KÜTÜKÇÜ, 2004, s. 263; Fatma TAŞDEMİR, "Yeni Dünya Düzeninde Self Determinasyon" Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F.D., C. 12, Ankara,1996, s. 275; SALADİN, 1991, s.173.

uluslararası hukuk kuralları halkların bağımsızlıklarını kazanmaları konusunda, dünyanın siyasal ve sosyal gerçekliklerini de dikkate alarak bu konuda bazı sınırlamalar getirmektedir. Bu çerçevede, uluslararası hukukta çok farklı biçimde anlaşılan halk ve ulus kavramalarının değişik anlamları üzerinde durulmadan, bağımsız bir devlet kurabilmenin temel şartının sömürge altında bir halk olması gerektiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla, self determinasyon hakkının kullanılabilmesi için sömürge altında olmak gerekmektedir. Aksi halde self determinasyon hakkı kullanılamayacaktır³¹. Kısaca bu anlayışa göre self determinasyon; özellikle önceden var olan veya var olduğu düşünülen bir egemenlik hakkından doğmakta ve işgal veya sömürge altındaki halkların uluslararası statülerine karar vermelerine ve sonuç olarak da bağımsızlıklarına kavuşmalarını sağlamada araç olarak kullanılmaktadır³².

Dışsal self determinasyon, 20. Yüzyılın başında Wilson İlkeleriyle birlikte kullanılmaya başlanmış ve BM Antlaşmasıyla uluslararası hukuka girmiştir. BM Antlaşmasının 1. ve 55. maddesinde; uluslararası, halkların eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri alınması kararlaştırılmıştır. Bu maddeler, BM'nin self determinasyon ilkesini kabul ettiği şeklinde değerlendirilebilir.

Dışsal self determinasyonun diğer bir yönü ayrılmadır. Bu, önceden mevcut olmayan bir egemenliğin ortaya çıkması anlamında bir halkın, etnik ya da ulusal azınlığın içinde yaşadığı devletten ayrılarak yeni bir devlet kurmasıdır. Buradaki self determinasyon anlayışı ayrılıkçı bir nitelik taşımakta ve devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Dünyada pek çok etnik grup, ayrılıkçı taleplerine destek bulabilmek amacıyla bu ilkeye dayanmaktadır. Self-determinasyon ile bağımsızlık arasındaki ilişki, ilkenin moral ve psikolojik çekiciliği bu eğilimin ortaya çıkmasına neden olmaktadır³³.

Bir devletten ayrılma yoluyla gerçekleştirilecek yeni bir devlet kurulmasında self determinasyon hakkı, genellikle kabul edilmemektedir. Bunun nedeni, uluslararası hukukta yerleşmiş bir ilke olarak kabul edilen “devletin ülkesinin bütünlüğü” prensibidir. Birleşmiş milletler anlaşmasının 2. madde-

³¹ RADAY, 2003, s.458; PAZARCI, 2003, s.143.

³² KURUBAŞ, 2004, s.152; Patrick THORBERRY, “Is There, a Phoenix in The Ashes International Law and Minority Rights”, Texas International Law Journal, Vol. 15.421, 1980, s.452.

³³ KURUBAŞ, 2004, s. 155; RADAY, 2003, s.453.

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

sinde de bu durumun altı önemle çizilmiştir³⁴. Bir devletin ülkesinin bütünlüğü sadece o devletin rızası ile hukuksal geçerliliği olan değişikliklere uğrayabilir. Böylece, bir devletin ülkesinde yerleşmiş bulunan farklı özelliklere sahip toplulukların sadece bu farklılık unsuruna dayanarak ilgili devletin ülkesini parçalamaları düşüncesi reddedilmiş olmaktadır³⁵.

4. Wilson İlkeleri ve Marksist Düşünce Sisteminde Self Determinasyon

Self determinasyon kavramı Marksist düşünce sisteminde de önemli bir yere sahiptir³⁶. Lenin “On Imperializm” isimli eserinde konuyla ilgili fikirlerini açıklamıştır. Lenin’e göre self determinasyon üç unsuru içermektedir. Birincisi, etnik ve ulusal grupların kendi gelecekleri konusunda özgürce karar verebilmeleridir. İkincisi, askeri uyuşmazlıklar sonrasında egemen devletler arasında toprak bölüşümünde bir prensip olarak başvurulabilir. Üçüncüsü, sömürge altındaki devletlerin özgürlüklerini kazanmalarına öncülük eden, anti emperyalist bir varsayıma dayanan bir kavramdır³⁷.

1913 yılında yayımlanan “Marksizm ve Milli Mesele” isimli kitabında Stalin, ulusların egemenlik hakkını savunmuş hatta daha da ileri giderek, egemenliği altında yaşadıkları devletten ayrılma hakkının olduğunu ileri sürmüştür³⁸.

Gerek Lenin, gerekse Stalin’in self determinasyon yaklaşımı kulağa hoş gelse de gerçekte durum farklıdır. Her ikisinde de öncelik komünist partidir. Komünist partinin çıkarları halkların çıkarlarından önce gelmektedir³⁹. Görüldüğü gibi, Sovyet liderlerin kavrama yaklaşımı ideolojiktir. Self determinasyon kavramı burada siyasi ve ideolojik amaçları gerçekleştirmek için sadece bir araçtır. Ancak yine de iki lider kavramın uluslararası alanda gelişmesine katkı sağlamıştır.

³⁴ Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidini ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar. (m.2/4)

³⁵ PAZARCI, 2003, s.143.

³⁶ Abdullah UZ, “Teori ve Uygulamada Self Determinasyon Hakkı”, Uluslararası Hukuk ve Politika, C,3, No, 9, 2007, s.61.

³⁷ CASSESE, 1995, s. 16.

³⁸ Ayşe Füsün ARSAVA, “Self Determinasyon Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu”, Seha L. Meray’a Armağan, C, I, Ankara 1981, s. 59.

³⁹ UZ, 2007, s.62.

Lenin'in self determinasyon anlayışı sosyalist siyasi felsefeye dayanırken Amerikan başkanı Wilson'un anlayışı ise tipik batı demokrasi teorisine dayanır. Wilson'a göre, self determinasyon popüler egemenlik anlayışının mantıksal sonucudur. Başka bir ifadeyle, yönetenlerin yönetilenlerin rızasına dayanması gerektiği görüşüyle eş anlamlıdır. 1917 yılında Wilson bu ifadeyi Avrupa İmparatorluklarının sömürgelerine son vermek için kullanmış ve ulusların self determinasyon hakkını yeni uluslararası düzen için yaptığı planının merkezine koymuştur. Bu plan, Avrupa İmparatorluklarından ayrılma talebiyle ilgilidir. Ancak, bu plan sadece Habsburg, Osmanlı İmparatorluğu gibi bazı imparatorlukların tasfiyesinde uygulanmıştır⁴⁰.

Wilson'un self determinasyonla ilgili temel yaklaşımı; halkların özgürce kendi hükümetlerini belirlemeleridir. Ancak 1. Dünya savaşı ilerledikçe Wilson'un self determinasyon anlayışı dışsal bir boyut kazanmıştır. Ona göre; halklar kendi egemenlikleri hakkında özgürce karar verebilirler⁴¹.

Wilson, uluslararası düzeyde dört farklı self determinasyon çeşidinden bahsetmektedir. Birincisi; her halkın idaresi altında yaşayacağı hükümeti özgürce seçebilmesidir. İkincisi; Merkezi Avrupa devletlerinin ulusal arzulara uygun bir şekilde yeniden yapılandırılmasıyla ilgilidir. Wilson self determinasyonun global anlaşmazlıkların yeniden canlanmasını önleyeceğini ve anlaşmazlıkları azaltacağını düşünmüştür. Üçüncüsü, ülkelerin sınır değişikliklerin de bir ölçüttür. Dördüncüsü, sömürge altındaki devletlerin tezlerini destekleyen, bu halkların iddialarının çözümünde kullanılacak bir ilkedir⁴².

Lenin ile Wilson'un self determinasyon anlayışını karşılaştırdığımızda üç farklı durumun ortaya çıktığını görürüz. Birincisi, self determinasyon teorisinin siyasi ve ideolojik temelleri farklıdır⁴³. İkincisi, Wilson tarafından prensibin uluslararası düzeyde içsel boyutu desteklenmektedir. Yani halklar kendi yöneticilerini kendileri özgürce belirleyebilecektir. Üçüncüsü, iki liderin prensibin uygulanması konusundaki yaklaşımlarıdır. Wilson, self determinasyonu, şiddet hareketlerini başlatacak bir araç olarak görmemiştir. Lenin ise bu ilkeyi, sömürge altında yaşayan hakların bağımsızlıklarını kazanmalarını

⁴⁰ GÜRSES, 1998, s. 54.

⁴¹ Mustafa ŞAHİN, Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000, s.11

⁴² CASSESE, 1995, s. 19.

⁴³ UZ, 2007, s.72.

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

sağlayacak bir şiddet aracı olarak kabul etmiştir⁴⁴. Dolayısıyla Lenin'e göre, ihtilal hareketlerinin başlatılmasında self determinasyon hakkı kullanılabilir. Wilson ise, uluslararası hukuka uygun bir şekilde ülkelerin mevcut yapısını sarsmadan self determinasyon ilkesinin kullanılmasını istemiştir.

Self determinasyon, pek çok uluslararası belgede yer almasına rağmen devletler bu kavrama pek sıcak bakmamaktadır. Bu durumu aslında pek yadırgamamak gerekir. Çünkü kavram genelde ülkelerin toprak bütünlüğüyle ilişkili olmaktadır⁴⁵.

Birinci Dünya Savaşı ve Bolşevik ihtilalinde self determinasyon, uluslararası bir ilke olarak sahneye çıkmıştır. Amerikan başkanı Wilson için bu ilke Avrupa'da barışın kurulması için bir anahtar olarak algılanırken Lenin için, bütün dünyada sosyalizmin gerçekleştirilmesi için bir araçtır.

5. Milletler Cemiyeti Döneminde Self Determinasyon

Self-determinasyon siyasi istikrarsızlığa sebep olacağı endişesiyle, ayrıca diğer devletler tarafından sıcak karşılanmadığı için Milletler Cemiyeti Sözleşmesinde yer almamıştır.⁴⁶

Milletler Cemiyeti sözleşmesi, self-determinasyondan bahsetmemiş, yenilen devletlerin eski sömürgelerinin belli şartların bulunması halinde bağımsız olabileceklerini kabul etmiştir. Sözleşmenin 10. maddesi; "*Cemiyet üyeleri, bütün Cemiyet üyelerinin ülke bütünlüklerine ve halen mevcut siyasi bağımsızlıklarına riayet etmeyi ve bunları dışarıdan gelecek herhangi bir tecavüze karşı korumayı taahhüt ederler*" demektedir. Görüldüğü gibi, öncelik ülke bütünlüğünün korunmasıdır. Dolayısıyla self determinasyon ülkelerin ulusal yetkileri içinde kalmaya devam etmektedir. Self determinasyon, Cemiyet tarafından siyasal bir ilke olarak ele alınmıştır. Finlandiya ile İsveç arasındaki "Aaland Adaları" uyuşmazlığı için 1920 yılında Cemiyet bünyesinde bir komisyon kurulmuştur.

Aaland Adaları, 1812 yılında İsveç tarafından Finlandiya ile birlikte Rusya'ya bırakılmış, 1813 yılında imzalanan antlaşmaya göre muhtariyete sahip olan Finlandiya, 1917 yılında Rusya'dan ayrılmıştır. Rusya Merkezi Yürütme Komitesi 4 Ocak 1918 tarihinde Finlandiya'nın bağımsızlığını tanımakla beraber askerlerinin Finlandiya'dan çekilmesini kabul etmemiştir⁴⁷.

⁴⁴ TAŞDEMİR, 1999, s. 8; CASSESE 1995, s. 21; GÜRSES, 1998, s. 54.

⁴⁵ HAZIR, 1996, s. 271.

⁴⁶ UZ, 2007, s.63.

⁴⁷ ARSAVA, 1981, s.62.

Dr. Doğan KILINÇ

Aaland Adalarında yaşayan nüfusun çoğunluğu İsveç asıllıdır. Adaların İsveç asıllı halkı Finlandiya'nın bağımsızlığını desteklemekle birlikte kurulması planlanan Finlandiya'dan ayrı bir yapı istemektedir. Finlandiya ise Adaların kendi egemenliği altında kalmasını istiyordu. İngiliz hükümeti, bu uyuşmazlığı, Milletler Cemiyeti önüne getirmiřtir⁴⁸. Milletler Cemiyeti, konuyu incelemek üzere bir hukukçular komisyonu atamıştır.

Komisyon yapmış olduğu incelemelerde şu sonuca varmıřtır⁴⁹.

“Self determinasyon ilkesi esasen bir uluslararası hukuk kuralı değildir ve Milletler Cemiyeti ilkeyi kurucu antlaşmasına dahil etmemiştir... bu çok çeşitli yorumlara açık olan olacak şekilde formüle edilmiş olan muğlak bir adalet ve özgürlük ilkesidir... azınlıklara ya da ülke nüfusunun bir bölümüne onların arzularına göre ait oldukları topluluktan ayrılma hakkının verilmesi, devletlerin iç düzen ve istikrarlarının bozulmasına, uluslararası ilişkilere anarşinin hakim olmasına sebebiyet verir ve devletin ülkesinin bütünlüğu ve siyasi birliği fikriyle çelişir”.

Aaland Adaları raporunda ayrıca, bir azınlığın kendi devletinden ayrılıp başka bir devletle bütünlüşmesinin ancak istisnai bir durum olabileceği ve ilgili devletin azınlıklara etkili güvenceler uygulayamadığı, azınlıkların kültürel, dil ve dini değerlerinin yok olma tehlikesi olduğu durumlarda belki en son çare olarak düşünölebileceği belirtilmiřtir⁵⁰. Dolayısıyla, bu karara göre; self-determinasyon ilkesinin uluslararası hukukun pozitif bir kuralı haline gelmediği söylenebilir⁵¹.

Milletler Cemiyeti, Aaland Adaları üzerinde Finlandiya'nın egemenliğinin tanınması yönünde karar almış ve Finlandiya ile İsveç, Adalarda İsveç dilinin kullanılması ve siyasal kurumların özerkliği konusunda anlaşmaya varmışlardır. Sonuç olarak Aaland adaları sorunu, self determinasyon hakkının tanınması yerine tamamen bir azınlık koruması ile çözülmüştür. Bu değerlendirme Komisyon raporundaki şu ifadeler çerçevesinde yapılabilir. *“Modern siyasal düşünce halkların self-determinasyon hakkı önemli bir yer tutsa da, Milletler Cemiyeti Sözleşmesinde bu konuya hiç değinil-*

⁴⁸ UZ, 2007, s.63.

⁴⁹ ARSAVA, 1981, s.64; Marttu KOSKENNEMİ “Günümüzde Milli Self Determinasyon: Hukuki Teori Ve Uygulama Sorunları” Gazi Üniversitesi, H.F.D. C.1, S.1, 1997, s.291; KARAOŞMANOĞLU, 2003, s. 149.

⁵⁰ ARSAVA, 1993, s. 78

⁵¹ Karşı görüş için bkz., şAHİN, 2000, s.12.

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

memiştir. Birkaç uluslararası antlaşmada bu ilkenin tanınmış olması, self determinasyonu uluslararası pozitif kurallarıyla eşit hale getirmez⁵².”

6. Birleşmiş Milletler Döneminde Self Determinasyon

a. Birleşmiş Milletler Antlaşmasında Self Determinasyon

Self determinasyon ilkesi 2. Dünya Savaşından sonra uluslararası alanda tanınmaya başlamış bir ilkedir. BM Sözleşmesine Sovyetler Birliği'nin ısrarı ile self-determinasyon hakkı eklenmiştir⁵³. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 1. maddesinin 2. fıkrası ile 55. ve 76. maddelerinde bu ilkedен bahsedilmektedir. 1. maddedeki ifade şu şekildedir:

“Uluslar arasında eşit haklara ve halkların self determinasyonu ilkelerine saygıya dayanan dostane ilişkileri geliştirmek ve evrensel barışı güçlendirmek için gerekli tedbirleri almak”. 55. maddede ; “Uluslar arasında halkların hak eşitliği ve halkların self determinasyon hakkı ilkesine saygı üzerine kurulmuş barışçı ve dostça ilişkiler sağlanması için gerekli istikrar ve refah koşullarını oluşturmak ...” hedeflenmektedir⁵⁴.

Anlaşmada hak yerine ilke tabirinin kullanılması self determinasyon, ilkesini hukuksal gücünü azaltmaktadır⁵⁵. Öte yandan, anlaşmada ilkenin ne anlama geldiği, kimlerin bu madde içerisinde sayıldığı, anlaşmanın kapsadığı alan belirsizdir. Yine ilkenin tanındığı halkın ne anlama geldiğinin tespiti de pek kolay değildir. Self determinasyona başvurma anında bunun yasal sonuçlarının da ne olacağı belirsizdir⁵⁶. Bütün bu etkenler ilkenin hukuki bir nitelik kazanmasını engellemektedir. Bu nedenlerle Self determinasyon ilkesi BM tarafından tanınmasına rağmen 1960'lı yıllara kadar hukuki bağlayıcılık kazanamamıştır.

BM Antlaşmasının XI. ve XII. bölümleri vesayet rejimleriyle ilgilidir. Dolayısıyla bunların da self determinasyonla ilişkisi vardır. XI. bölüm özerk olmayan ülkelerle ilgilidir. BM üyeleri, 73. maddede sömürge ülkelerle ilgili olarak sorumluluk aldıklarını bildirmişlerdir. Üyeler:

⁵² UZ, 2007, s.64.

⁵³ RADAY, 2003, s.454.

⁵⁴ Mustafa ŞAHİN, Yeni Türkiye Dergisi, Özel sayı:22, 1998, s.1329

⁵⁵ Berdal ARAL, “Kolektif Bir İnsan Hakkı Olarak Halkların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı”, İnsan Hakları Yıllığı, C.21-22, 1999-2000, s. 110

⁵⁶ RADAY, 2002-2003, s.455; KÜTÜKÇÜ, 2004, s. 265; UZ, 2007, s.65.

“Halkların henüz kendi kendilerini tam olarak yönetmediği bölgelerin yönetilmesinden sorumlu olan ya da bu sorumluluğu yüklenen BM üyeleri, bu bölgelerde yaşayanların çıkarlarının her şeyden önce geldiği ilkesini kabul ederler. Antlaşma ile kurulan barış ve güvenlik sistemi içinde bu bölgelerde yaşayanların refahını en yüksek düzeye çıkarma yükümlülüğünü kutsal bir ödev bilirler ve bu amaçla; söz konusu halkların kültürüne saygı göstererek, onların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini sağlamayı, onlara hakça davranmayı ve onları kötülüklerden korumayı; her ülkeye ve halkına özgü koşullar ve bunların çeşitli aşamalarına uygun olarak, bu halkların kendi kendilerini yönetme yeteneğini geliştirmeyi, onların siyasal özlemlerini göz önünde tutmayı ve kendi özgür siyasal kurumlarının giderek geliştirilmesinde onlara yardımcı olmayı...” hedeflediklerini ifade etmişlerdir. 76.maddede ise; *“...vesayet altındaki bölgelerde yaşayan insanların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini kolaylaştırmak; her bölge ve halkına özgü koşulları, ilgili halkların özgürce dile getirdiği özlemleri ve her vesayet anlaşmasında öngörülebilecek hükümleri de göz önünde tutarak, bu bölgeler halklarının kendi kendilerini yönetmelerini ya da bağımsızlığa doğru giderek gelişmelerini kolaylaştırmak...”* amaçlanmıştır.

73. maddedeki “halkların kendini idare edebilmek” yeteneğinin geliştirilmesi şarta bağlanmıştır. Buna göre; *“her ülkeye ve halkına özgü koşullar ve bunların çeşitli aşamalarına uygun olarak”* gerçekleştirilecektir. Dolayısıyla bu hükmün sömürgeci devletlere somut olarak bir yükümlülük yüklediğini söylemek güçtür. 73. madde ile 76. madde karşılaştırıldığında “halkların kendi kendilerini idareleri” ile “bağımsızlık” arasında bir ayrım yapıldığını görürüz. 76. maddede iki deyim yan yana kullanıldığı halde 73. maddede bağımsızlıktan söz edilmemektedir. Dolayısıyla BM Antlaşmasının self determinasyon ilkesinin sadece vesayet rejimi altındaki ülkeler ve halklar için öngörüldüğü ileri sürülebilir⁵⁷. Nitekim Tunus, Fas ve Cezayir’in bağımsızlıkları Birleşmiş Milletler tarafından bu ilkeye dayandırılmıştır⁵⁸. BM Antlaşması, self determinasyon hakkını içeriğini net olarak açıklayamasa ve ilkeyle ilgili normatif hukuk kuralları getirmese de ilkenin daha sonraki gelişim aşamalarına önemli katkılar sağlamıştır.

⁵⁷ UZ, 2007, s.67. RADAY, 2002-2003, s.455.

⁵⁸ KÜTÜKÇÜ, 2004, s. 266

b. Birleşmiş Milletler Kararlarında Self Determinasyon

BM Genel Kurulu, 14.12.1960 tarih ve 1514 (XV) sayılı “Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlığın Verilmesine İlişkin Bildirge”de self determinasyon konusundaki yaklaşımını açık bir şekilde ifade etmiştir⁵⁹. Kararın giriş kısmında sömürgeciliğin bütün şekillerine son verilmesi gerektiği ilan edilmiştir⁶⁰.

Bu bildirgeye göre; “*Bütün halkların self-determinasyon hakları vardır. Bu hak sayesinde halklar, siyasi statülerini özgürce belirleyebilir ve özgürce kendi ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişimlerini sağlayabilirler*” (m.2). Ancak bu bildirge; “*Bir ülkenin ulusal birliğini ve toprak bütünlüğünü kısmen ya da tamamen bozmaya yönelik her türlü girişimin, BM Antlaşmasının amaç ve ilkeleriyle bağdaşmaz*” (m.6) hükmüyle de devletlerin üniter yapısına vurgu yapmıştır⁶¹. Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde; halkların siyasi, ekonomik ve kültürel haklarını geliştirebilecekleri ve buna saygı gösterilmesi gerektiği, ancak halkların bir devletten ayrılıp bağımsız ayrı bir devlet kurma hakkının olmadığı ileri sürülebilecektir⁶². Bu bildirge'nin diğer bir özelliği self determinasyon hakkını ilke olmaktan çıkararak hak haline getirmesidir.

Kararın 3. maddesinde, ekonomik, sosyal ve eğitim seviyesinin yetersiz olmasının bağımsızlığı geciktirmek için bahane olarak kullanılmayacağı; 5. maddede, tam bağımsızlığı mümkün kılmak için dil, din ve ırk farkı olmaksızın halkların özgürce ifade edilmiş istek ve arzularına uygun olarak herhangi şart; çekince olmaksızın vesayet altındaki ve muhtar olmayan ülkelerde bütün yetkilerin bu ülke halklarına acilen devredileceği, 7. maddede; tüm halkların egemenlik haklarına ve bunların ülkesel bütünlüğüne saygı göstermek için bütün devletlerin BM Şartı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve mevcut bildiri hükümlerini gözeteceği hükme bağlanmıştır⁶³.

1514 sayılı Karar, self-determinasyon hakkının sömürgelere tanındığı gibi bağımsızlığını kazanmış sömürgelerin içindeki farklı gruplara da tanınip tanınmayacağına cevap bulma çabasının ürünüdür. Kararda; self determinasyonun bir halkın hakkı olduğu, bu halkın da bir yerde yaşayan tüm halk olduğu,

⁵⁹ ŞAHİN, 2000, s. 20; http://undp.un.org.tr/unic_tur/ekler.html (Erişim tarihi: 17.08.2009)

⁶⁰ UZ, 2007, s.65.

⁶¹ Bildirge metni için bkz.<http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm>(Erişim tarihi:17.08.2009)

⁶² UZ, 2007, s. 70; Bu konuda karşı görüş için bkz., SÖNMEZOĞLU, 1982, s.133-146.

⁶³ TAŞDEMİR, 1999, s. 16.

Dr. Doğan KILINÇ

bu halkın self determinasyon hakkını kullanarak bağımsızlığa ulaşması ile tükenmiş olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla, self determinasyon hakkının sadece sömürge altında yaşayan halklara tanındığı söylenebilir. Bu itibarla, azınlıkların self determinasyon dolayısıyla içinde yaşadığı devletten ayrılma hakları bulunmamaktadır⁶⁴. Öte yandan, zaten BM'nin pek çok kararında özgürlüklerin kullanılmasında devletlerin ülke bütünlüğüne zarar verilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

BM Genel Kurulu 30.11.1966 yılında self determinasyonla ilgili 2160 (XXI) sayılı yeni bir karar vermiştir⁶⁵. Bu karara göre; self determinasyon hakkının kullanılabilmesi için doğrudan veya dolaylı olarak kuvvet kullanmak gerekmektedir⁶⁶.

Genel Kurul; 27 Kasım 1961 tarih ve 1654 sayılı kararında, yukarıda bahsettiğimiz ilke amaçlara bağlılığı tekrar etmiştir. Ayrıca bildirisinin fazla gecikme olmaksızın uygulanmasını hızlandırabilmek için bir komisyon kurulmasını da karara bağlamıştır. 1962 tarihli “Sömürge Yönetimi Altındaki Halklara Bağımsızlık verilmesine” ilişkin 1803 sayılı karar, 1970 tarihli 2625 sayılı “Doğal Kaynaklar Üzerinde Sürekli Egemenlik Bildirisi” self determinasyonla ilgili diğer kararlardır. 2625 sayılı kararda sömürgeciliğin bütün şekilleri ile suç olduğu kabul edilmiş ve temsili olmayan, ırk, inanç ve ırk ayrımı yapan bir devletin varlığı olmadıkça, ülke bütünlüğü prensibinin korunacağı hükme bağlanmıştır⁶⁷.

Bu kararlarda vurgulanması gereken nokta, self determinasyon hakkının kullanıcısının sömürge altındaki halkların olduğu ve kurulacak devletin sınırının da sömürge altındaki devletin sınırı olduğudur. Demokratik bir ülkede bütün bireyler ve grupların yönetime katılma hakkı vardır ve bu şekilde self determinasyon hakkını kullanmış olurlar. Sömürge olmayan ülkelerdeki etnik grupların ayrılma istekleri uluslararası hukukta kabul görmemektedir. Dolayısıyla bir ülke içinde yaşayan etnik grupları kapsamadığını söyleyebiliriz⁶⁸. Aksi düşünce, dünyada var olan binlerce etnik grubun kendi devletini kurabilmesini ima eder ki böyle bir düşünce kaosa davetiye çıkarmaktır. BM'nin

⁶⁴ Hasan TUNÇ, “Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye”, Gazi Üniversitesi H.F. D, C.VIII, S.1-2, Haziran-Aralık 2004 s. 199; UZ, 2007, s.66.

⁶⁵ <http://www.un.org/documents/ga/res/21/ares21.htm> (Erişim tarihi: 17.08.2009)

⁶⁶ THORNBERRY, 1980, s.452.

⁶⁷ TAŞDEMİR, 1996, s. 273; UZ, 2007, s.68.

⁶⁸ DOĞAN, 2006, s. 6

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

bu yaklaşımının bir sebebi, demokrasi ve demokrasi kültürünün henüz yerleşmediği etnik yapısı parçalı ve kabile şeklinde örgütlemiş devletlerde parçalanmaların olacağı bunun da ekonomik ve siyasal açıdan zayıf devletlerin ortaya çıkmasına yol açacak olmasıdır. Diğer sebep ise, bu tür ayrılmaların kabul edilmesi durumunda dünya üzerindeki bütün devletlerde benzer şeylerin olacağı ve bu sürecin homojen toplum yapısı ortaya çıkana kadar süreceği endişesidir. Her iki durumda ortaya çıkacak kavram kaostur ve bu da uluslararası istikrarsızlığa yol açacaktır⁶⁹.

Self determinasyon ilkesini sömürgeciliğin sona ermesinden sonra farklı değerlendirmek gerekmektedir. Artık bu ilke ayrı bir devlet kurma olarak değil, bir siyasal rejimin halk iradesine dayandırılması olarak yorumlanmalıdır. Bu ise, halkın kendi kendini yönetme yetkisinin olduğu yönetim şekli olan demokrasi demektir. O halde bu ilke, her halk için ayrı devlet kurma hakkı olarak yorumlanmamalıdır. Aksi durumda, ayrılmayı seçen bir halk kendi kaderini tayin etmenin yanında içinde yaşadığı diğer halkın da kaderini tayin etmiş olacaktır. Bu çerçevede tek taraflı iradeyle ortaya çıkan bir ayrılma da meşru kabul edilmeyecektir⁷⁰. Örneğin Kanada hükümeti, 1996 yılında Kanada Yüksek Mahkemesine başvurarak Quebec'in anayasaya ve devletler hukukuna göre tek yanlı bir kararla birlikten ayrılma hakkı olup olmadığını sormuştur. Bu başvuru üzerine verilen kararda, böyle bir durumda federal birliği oluşturan halklardan birinin tek taraflı olarak talebini açıkça ifade etmesinin ayrılma için yetmeyeceği, ulusal çapta toplumun tümünün kararına ihtiyaç bulunduğu Yüksek Mahkemece ifade edilmiştir⁷¹.

⁶⁹ KURUBAŞ, 2004, s. 156.

⁷⁰ KURUBAŞ, 2004, s. 156.

⁷¹ Supreme Court Of Canada, 1998, Yüksek Mahkemeye göre; Kanada Anayasası, ayrılma konusunda herhangi bir hüküm taşımamakla birlikte, egemenliği bir bütün olarak Kanada halkına vermesi nedeniyle, diğer bütün eyaletlerin ikna edilmeleri suretiyle anayasaya ayrılmaya imkan tanıyan bir hüküm konulmasının gerekli olduğunun altını çizmiştir. Bu çerçevede mahkemeye göre, ayrı bir halk olarak kabul edilen (bir devlet nüfusunu farklı halklardan oluşabilir) Quebecilerin bu konuyu müzakere etme ve diğerlerini ikna etme çabası inkar edilemez. Bunun yanı sıra mahkeme bu hakkın otomatik olarak doğması için gerekli olan sömürge ve yabancı baskı veya yabancı egemenliği altında yaşamak veya bazı yorumcuların ifade ettiği iç self-determinasyonu gerçekleştirilememesi –ki bu uluslararası hukuk bakımından henüz netleşmiş değildir- şartlarının Quebec için geçerli olmadığını, Kanada'nın halkının tümünü, bu arada Quebecileri, ayrımcılık yapmadan temsil eden bir yönetime ve demokrasi, hukukun üstünlüğü ve anayasalcılık, azınlıklara saygı ve federalizm ilkelerine dayanan bir anayasaya sahip olduğunu ve bu devletin toprak bütünlüğünün uluslararası toplulukça tanındığını, bunların ise Kanada'dan ayrılma hakkını ortadan kaldırdığını ifade etmiştir. Nakleden KURUBAŞ, 2004, s. 157; <http://www.scc-csc.gc.ca/> (Erişim tarihi: 18.08.2009); RADAY, 2002-2003, s.460.

BM'nin 2625 sayılı kararı⁷² self determinasyonun içeriğinin anlaşılması konusunda önemli faydalar sağlamıştır. Karardaki belli başlı önemli noktalar şunlardır⁷³.

- Tüm halkların, dışarıdan herhangi bir karışmaya maruz kalmaksızın, kendi siyasal statüsünü saptamaya ve kendi ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmesini sürdürmeye hakkı vardır. Her devletin bu hakka saygı göstermek görevidir⁷⁴.
- Sömürgeciliğe süratle son vermek amacıyla, tüm devletler self determinasyonun gerçekleşmesi için çalışacaklar ve bu konuda BM'de yardımcı olacaktır.
- Sömürgeciliğe karşı mücadele yasalıdır. Self determinasyon hakkını kullanmak için giriştikleri mücadelede halklar dışarıdan yardım alabilir.

2625 sayılı kararda; "*Egemen ve bağımsız bir devletin kurulması, bağımsız bir devletle serbest olarak birleşme veya bağımsız bir devlet içinde erime veya halkın serbest iradesi sonucu gerçekleştiği takdirde diğer siyasi bir statünün kabulü self determinasyonun şekillerindedir.*" ifadesi vardır. Bu bildiriye göre; self determinasyonun sadece sömürgelerle sınırlı tutulmadığını söylenebilir. Ancak uygulamada söz konusu hükümler, hükümetlerce self determinasyon talebinin sadece sömürge altındaki halklar tarafından ileri sürülebileceği şeklinde yorumlanmıştır. BM, bu yorumları benimsememiş ve self determinasyon hakkının bütün halklar tarafından kullanılabilceğini belirtmiştir⁷⁵. Ancak günümüzde self determinasyon, içsel self determinasyonla ilişkilendirilerek ayrılma taleplerine gerekçe gösterilmekte, özellikle soğuk savaş sonrası dünyada konuyla ilgili tartışmalar giderek artmaktadır.

Öte yandan Uluslararası Adalet Divanı da self determinasyon ilkesinin sadece sömürge altındaki hakların bağımsızlıklarını kazanmaları konusunda geçerli olduğunu belirtmiştir. Ancak 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin 1992 yılında da Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte self determinasyon ilkesinin sömürgeler dışında da uygulanması söz konusu olmuştur. Burada ayrılan devletler bu ilkeye dayandıklarını açıklamışlardır. Ancak ortaya çıkan bu devletlerin özelliği daha önceki yapıda federe devlet statüsünde olmalarıdır.

⁷² http://undp.un.org.tr/unic_tur/ekler.html(Erişim tarihi: 18.08.2009)

⁷³ KARAOSMANOĞLU, 2003, s.151

⁷⁴ THORNBERRY, 1980, s.453.

⁷⁵ ARSAVA, 1993, s. 78

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

Ayrıca federal anayasalarında bu devletlerin self determinasyon hakkına sahip oldukları açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla günümüzde uluslararası hukukta bütün topluluklar açısından self determinasyon hakkının olduğunu söylemek kanımızca isabetli bir yaklaşım olmayacaktır⁷⁶.

7. İkiz Sözleşmelerde Self Determinasyon

BM tarafından hazırlanılarak 1966 yılında imzaya açılan “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi”⁷⁷ ile Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi⁷⁸ self determinasyonun sömürge halkları dışında evrensel bir nitelik kazanmasında önemli bir etken olmuştur⁷⁹. BM 1966 yılında imzalanan ve 1976 yılında yürürlüğe giren ikiz sözleşmeler olarak da bilinen Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 1. maddelerinde self determinasyon hakkından bahsedilmiştir⁸⁰.

Bu iki sözleşmenin de 1. maddeleri aynı şekilde düzenlenmiştir.

1. *“Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.”*
2. *“Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiç bir koşulda yoksun bırakılamaz”.*
3. *“Kendini Yönetemeyen ve Vesayet altındaki Ülkelerden sorumlu olan Devletler de dahil bu Sözleşmeye Taraf bütün Devletler, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir ve Birleşmiş Milletler şartının hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir”.*

⁷⁶ KÜTÜKÇÜ, 2004, s. 263; UZ, 2007, s.75.

⁷⁷ 16 Aralık 1966 yılında 2200 (XXI) sayılı kararla kabul edilmiş ve 3 Ocak 1976 yılında yürürlüğe girmiştir.

⁷⁸ 16 Aralık 1966 yılında 2200 (XXI) sayılı kararla kabul edilmiş ve 23 Mart 1976 yılında yürürlüğe girmiştir.

⁷⁹ RADAY, 2003, s.454.

⁸⁰ UZ, 2007, s.68; metinler için bkz. <http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmsiyasihak.html> (Erişim tarihi: 18.08.2009).

Dr. Doğan KILINÇ

Her iki sözleşmede de dikkat çeken birinci unsur, self determinasyondan artık bir ilke olarak değil hak olarak bahsedilmesidir. Dolayısıyla self determinasyon hakkının hukuki bir yükümlülük yüklediği, sadece yol gösterici bir ilke olduğu artık ileri sürülemeyecektir. Ancak, Sözleşmelerin devletlere ne gibi yükümlülükler getirdiği konusunda bir netlik bulunmamaktadır. Sadece BM Antlaşmasına atıf yapılmıştır. Self determinasyon hakkın sadece sömürge yönetimi altındaki halklarla sınırlı olmadığı ileri sürülebilir. Ancak bir ülkede bireyler temel haklarını kullanabiliyorsa toplumdaki bütün halk unsurları self determinasyon hakkını kullanmış olacaktır. Buradan hareketle, o toplumdaki azınlıkların ayrılma talebi günümüz modern toplumlarında kabul edilmemektedir⁸¹.

Yine 1. maddeden hareketle, self determinasyon hakkının, bir defaya mahsus kullanılan bir hak değil, sürekli olarak yenilenmesi ve güçlendirilmesi gereken dinamik bir hak⁸² olduğu ileri sürülse de bu yorum BM'nin verdiği kararlarla bağdaşmamaktadır. Birinci fıkranın birinci cümlesi, söz konusu hakkın halk tarafından kullanılabilmesini belirtmektedir. Dolayısıyla bu hakkın bireyden çok gruba verildiği söylenebilir. Bu grup ise, siyasal statü, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme konularında aynı özleme sahiptir⁸³.

Sözleşmenin 1. maddesinin 2. fıkrasına göre; halklar kendi yer altı ve yer üstü doğal zenginlik kaynaklarını kullanabilecekler ve bu haktan mahrum bırakılmayacaktır. Görüldüğü gibi self determinasyon, siyasi boyutunun yanında ekonomik bir boyut kazanmıştır. Aynı maddenin 3. fıkrası da vesayet altındaki ülkelere BM Antlaşması çerçevesinde bağımsız olma hakkı vermiştir. Dolayısıyla self determinasyon hakkının kullanılması BM yasası hükümlerine bağımlı kılınmıştır.

İkiz sözleşmeler olarak da ifade edilen her iki sözleşmenin birinci maddesi, bütün sorulara cevap verememektedir. Mesela hangi halklara self determinasyon hakkı verilmektedir⁸⁴? Verilen hakkın kapsamı nedir? Ve nasıl uygulanacaktır? Yine bir devletin sınırları içinde yaşayan azınlıklara kendilerini çoğunluk yönetiminden bağımsız kılma hakkı verecek midir? Self determi-

⁸¹ DOĞAN, 2006, s. 1

⁸² ARAL, 1999-2000, s. 111

⁸³ Tom HADDEN "Uluslar arası Hukukta Azınlıkların ve Halkların Hakları", (Schulze, Kirsten E.-Stokes, Martin- Campbell, Colm), Ortadoğu'da Milliyetçilik, Azınlıklar ve Diasporalar, Çev.Ahmet Fethi, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1998, s.33.

⁸⁴ UZ, 2007, s.69.

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

nasyon hakkından yararlanması kabul edilen sömürge idaresindeki halklar ile devletin ülkesinin bütünlüğüne zarar vereceği sebebiyle bu haktan faydalanması reddedilen topluluklar arasındaki ayrım nasıl yapılacaktır?⁸⁵ İkiz sözleşmelerde kastedilen self determinasyon hakkı kanımızca içsel self determinasyondur. Bu sözleşmelerde hedeflenen şey, halkların haklarını etkinleştirerek onların ülkeleri içinde özgür bireyler ve topluluklar olmalarını sağlamaktır. Her topluluğun bağımsızlığını kazanarak özgür olması söz konusu olmamak gerekir. Böyle bir durum BM geleneğine de aykırı olurdu. Çünkü BM ülke bütünlüğüne ve devletlerarası ilişkilerde istikrara büyük önem vermektedir⁸⁶.

Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Sözleşme kapsamında kurulan İnsan Hakları Komitesinin sözleşmeye ilişkin yorumunda, 1. maddedeki self determinasyon hakkı ile 27. maddedeki azınlıkların korunması ile ilgili hükmün karıştırılmaması gerektiği belirtilmiştir. Çünkü; Sözleşmenin bu iki hükmü farklı bölümlerde ele alınmıştır. Self determinasyon halklara tanınmış bir hak iken 27. madde azınlıklarla ilgilidir ve devletin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne zarar vermemelidir⁸⁷.

8. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Belgelerinde Self Determinasyon

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının 1975 yılında kabul ettiği Helsinki Nihai Senedinde de self determinasyona yer verilmiştir. Senedin VIII. bölümü eşit haklar ve halkların self determinasyon hakkıyla ilgilidir⁸⁸.

Bu bölüme göre; *“Katılan devletler, halkların haklarının eşitliğine ve kaderlerini kendilerinin saptamaları haklarına, her zaman Birleşmiş Milletler Antlaşmasının amaçları ve ilkelerine ve Devletler Hukukunun, Devletlerin ülke bütünlüklerine ilişkin kurallarını da kapsamak üzere, ilgili kuralları uyarınca saygı gösterirler”*.

“Halkların haklarının eşitliği ve kaderlerini kendilerinin saptamaları hakları ilkesi uyarınca, bütün halklar; dışardan bir karışma olmaksızın, istedikleri zaman ve istedikleri biçimde, iç ve dış siyasal statülerini özgür olarak saptama ve siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini diledikleri gibi sürdürme hakkına her zaman sahiptirler.”

⁸⁵ TAŞDEMİR, 1999, s. 28.

⁸⁶ KÜTÜKÇÜ, 2004, s. 269.

⁸⁷ TUNÇ, 2004, s. 198.

⁸⁸ <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/hns1975.html> (Erişim tarihi: 19.08.2009)

Dr. Doğan KILINÇ

“Katılan devletler, gerek kendi aralarında gerek bütün Devletlerle dostluk ilişkilerinin gelişmesi için, halkların haklarının eşitliği ve kendi kaderlerini kendilerinin saptamaları ilkesine evrensel saygının ve bu ilkeyi etkin bir biçimde kullanmalarının önemini bir kez daha doğrularlar; katılan - Devletler, bu ilkeye, herhangi bir biçimde olursa olsun, aykırı davranışların ortadan kaldırılmasının önemini anımsatırlar.”

Helsinki Senedi, sömürge, yabancı hakimiyeti, ya da ırkçı bir rejim altında yaşayan halklardan bahsetmeden, genel olarak egemen ve bağımsız bir devlette yaşayıp yaşamadığına bakmaksızın bütün halkların self determinasyon hakkından bahsetmektedir. Senede göre; self determinasyon hakkı bazı üçüncü dünya ülkelerinin ileri sürdüğü gibi bağımsızlık anında bir defa kullanılan bir hak olmayıp devamlılık arz eden bir hak şekline gelmektedir. Burada “içsel self determinasyona” ilk kez değinilmiştir⁸⁹. Helsinki Senedinde, self determinasyon hakkının kapsam olarak daha geniş olduğunu ileri sürülebilir de bu hakkın nasıl kullanılabilceğı hususu belirsizliğini korumaya devam etmektedir.

1989 tarihli Viyana Belgesi, 1990 tarihli Yeni Avrupa İçin Paris Şartı ve 1991 tarihli Moskova Belgesinde de self determinasyon hakkından bahsedilirken, ülkenin toprak bütünlüğünün korunması gerektiğı de belirtilmiştir. Paris şartında; “*BM Antlaşmasına ve devletlerin toprak bütünlüğünün korunması da dahil olmak üzere uluslararası hukukun ilgili normlarına uygun olarak, halkların hak eşitliğini kendi kaderlerini tayin hakkını teyit ediyoruz.*”⁹⁰ şeklindeki ifadede ülke bütünlüğünün altı çizilmiştir. Paris şartında, demokrasi ve insan haklarına da vurgu yapılmıştır. Buna göre; “*Demokratik yönetim, düzenli aralıklarla yapılan serbest ve adil seçimlerde ifadesini bulan halk iradesine dayanır. Demokrasinin temelinde insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü vardır. Demokrasi, ifade özgürlüğü, toplumdaki tüm gruplara hoşgörü gösterilmesi ve her bireye fırsat eşitliği tanınması konusundaki en önemli güvencedir.*” Türkiye de AGİT’e taraf bir ülkedir. Paris Şartında, “içsel self determinasyon” ilkesinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla Türkiye’nin bu prensibi kabul ettiğı ileri sürülebilir⁹¹.

⁸⁹ TAŞDEMİR, 1999, s. 32; ARAL, 1999-2000, s. 111.

⁹⁰ Burhan KUZU, Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 893.

⁹¹ ARAL, 1999-2000, s. 115

9. Self Determinasyonun Sınırları ve Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

a. Genel Olarak Azınlıklar ve Self Determinasyon

Dünya tarihindeki büyük nüfus hareketleri, devletlerin siyasi sistem ve sınırlarının değişmesi, azınlık sorunlarının ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur. Azınlık kavramı ve azınlıklar sorunu, 16. yüzyıldan beri dünya siyasetini ve uluslararası hukuku meşgul eden oldukça tartışmalı bir kavramdır. Azınlık kavramının ne anlama geldiği konusunda pek çok tanım yapılmış olmakla birlikte, üzerinde herkesin anlaştığı bir tanıma henüz ulaşılamamıştır⁹².

Azınlık kavramı sosyolojik ve hukuki açıdan olmak üzere iki şekilde tanımlanabilir. Azınlık; İngilizce’de minority, Latince’de minor (küçük, az) karşılığı olarak kullanılır. Türkçe Sözlüğe göre; “*Bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar ya da bunların durumu, çoğunluk karşısı, bir ülkede, egemen ulusa göre ayrı soydan ve sayıca az olan topluluk*” olarak⁹³, başka bir tanımda; “*İrk, milliyet, din veya dilsel özellikleriyle geniş topluluktan ayrılan ve hem geniş toplum hem de kendi üyeleri tarafından farklı bir grup olarak algılanan bir insan topluluğu*” olarak tanımlanmıştır⁹⁴.

1966 yılında Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 27. maddesine bağlı bir çalışmayı hazırlamak amacıyla Francesco Capotorti özel raportör olarak görevlendirilmiştir. Capotorti’nin yaptığı tanım günümüzde azınlıkların tanımlanması çerçevesinde yapılan çalışmalarda belirleyici rol oynamıştır. Etnik, dilsel, dinsel azınlıklara ait kişilerin haklarını inceleyen Capotorti, genellikle kabul edilen şu tanımlamayı yapmıştır. “*Azınlık, bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak daha az olan, egemen durumda olmayan, bu devletin vatandaşı olan, nüfusun geri kalan bölümünden etnik, dinsel, dilsel nitelikleri bakımından farklılık gösteren ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini korumaya yönelik, üstü örtülü de olsa bir dayanışma*

⁹² TUNÇ, 2004, s.181; Naz ÇAVUŞOĞLU, “Azınlık Nedir?”, İnsan Hakları Yıllığı, C, XIX-XX, 1997-1998.s. 93-101; François RIGAUX, “Azınlıklar Hukuku: Tanımlama Sorunları”, Ulusal, Uluslararası ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları, (Editör İbrahim Ö. KABOĞLU) İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2002, s.51-67; Francis DELPEREE, “Avrupa ve Azınlıklar Kopenhag Krtierleri Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği’nin Ortak Paydası mı?” (Editör İbrahim Ö. KABOĞLU) İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, İstanbul, 2001, s.187.

⁹³ <http://www.tdk.gov.tr>; <http://www.minorityrights.org> (Erişim tarihi: 19.08.2009)

⁹⁴ Kadir CANATAN, “Azınlıklar ve Azınlıkların Oluşumu”, Avrupa Günlüğü, S.1, 2001, s.82

Dr. Doğan KILINÇ

*duygusu gösteren gruptur*⁹⁵. Capotorti'nin yaptığı bu tanım günümüzde yaygın olarak kullanılmakta ve genellikle kabul edilmektedir.

Self determinasyon, sınırlamaları olmayan mutlak bir hak değildir. Bu hak sömürgeciliğin tasfiyesi sırasında ortaya çıkmıştır. Sömürge altındaki halkların yabancı egemenliğinden kurtularak kendi bağımsız devletini kurma veya başka bir devletle birleşme hakkıdır. Dolayısıyla halkların sahip oldukları bu hak, sömürge devletten bağımsız olma veya başka bir devletle birleşme ile ilgilidir. Kurulmuş veya kurulacak olan bağımsız devletlerin siyasal düzenlerinin niteliği ya da demokratik olup olmadıkları konusu self determinasyonu ilgilendirmez. Bu hakka diğer bir sınırlama toprak bütünlüğüdür⁹⁶. Bu hak genelde “toprak bütünlüğünün korunması” ya da “sınırların değişmezliği” ilişkisiyle beraber ele alınmaktadır. Başka bir ifadeyle, halk sömürgeci yönetimden devralınacak sınırlar içinde yaşayan kişilerin toplamıdır. Ülkenin geleceğinin belirlenmesi için o ülkede yaşayan tüm halkın çoğunluğunun oyu dikkate alınır. Ayrıca ülke içinde yaşayan değişik azınlıklar self determinasyon hakkına sahip değildir⁹⁷.

BM'nin 1970 tarihli ve 2625 sayılı bildirgesine göre; halkların eşit hakları ve self determinasyon ilkesi, halklar bakımından bir hak olduğu gibi diğer devletler açısından da bir yükümlülüktür. Ancak bildirme, ülke bütünlüğüne de vurgu yapmıştır. Self determinasyon hakkı; ırk, inanç, ya da renk ayrımı yapılmaksızın ülkenin tüm halkını temsil eden bir yönetime sahip egemen ve bağımsız devletlerin ülke bütünlüğünü ya da siyasi birliğini bozacak şekilde yorumlanamaz. Görüldüğü gibi bildirme, self determinasyon ilkesini desteklerken doğal olarak ülke bütünlüğünün korunması gerektiğinin de altını çizmektedir⁹⁸.

BM Genel Kurulu, self determinasyonun bölgesel ve uluslararası istikrarı bozucu bir şekilde kullanılmasına karşı çıkmıştır. Bu yaklaşım “Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri”de (1514-XV)⁹⁹ ve “Dostça İlişkiler ve İşbirliği Bildirisi”nde açıkça ifade edilmiştir. Burada self determinasyonun sömürge durumundaki ülkelerin bağımsızlık kazanmalarıyla ilgili bir hak ol-

⁹⁵ Francesco CAPOTORTI, Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, United Nations, New York, 1991.

⁹⁶ THORNBERRY, 1980, s. 453. UZ, 2007, s.72.

⁹⁷ KARAOSMANOĞLU, 2003, s. 152; UZ, 2007; s.70, SALADİN, 1991, s. 174.

⁹⁸ ŞAHİN, 2000, s. 28; KÜTÜKÇÜ, 2004, s. 269

⁹⁹ TAŞDEMİR, 1999, S.17; http://undp.un.org.tr/unic_tur/ekler.html (Erişim tarihi: 19.08.2009)

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

duğu, bağımsız ülkelerde azınlıklara ya da etnik gruplara bağımsızlık hakkı tanıyarak, devletlerin toprak bütünlüklerinin bozulmasına yol açan bir ilke olmadığı belirtilmiştir¹⁰⁰.

Self determinasyon talebinin haklı görülebilmesi için sistematik bir sömürü, ayrımcılık ya da adaletsizliklerin mevcut olması gerekir. Başka bir ifadeyle etnik grup, üyesi olduğu toplumda etnik kimliğinden dolayı artık barış ve güvenlik içinde yaşayamayacağı bir pozisyonda olmalıdır. Eğer BM kendi üyelerinin ülke bütünlüğünü desteklemeseydi daha sonra zor durumda kalabilirdi. Ulusal self determinasyon düşüncesi, devletlerin çoğunluğunda potansiyel ayrılıkçıları olduğu dikkate alınırca uluslararası sistemde mevcut düzene meydan okur. Self determinasyon hakkı ne mutlak ne de şartsız bir haktır. Bu hak, azınlıkların ağır bir şekilde ayrımcılığa maruz kalmış olma ve teröre bulaşmamış olma gibi gerekli şartların yerine getirilmesine bağlı olarak incelenebilir¹⁰¹.

b. Self Determinasyon Örnekleri

Bir sömürge ülkesi, bağımsızlığını kazandıktan sonra söz konusu ülke içinde yaşayan halkların ayrı bir devlet kurma teşebbüsleri devletler tarafından kabul edilmemektedir. Sömürge olmayan bir ülkede yaşayan bir halkın self determinasyon gerekçesiyle bir ülkeden ayrılma isteği devletler hukukuna aykırı olacaktır. Örneğin 1. Dünya Savaşı sırasında bağımsızlığını ilan eden ve içinde çoğunluğun İsveç dilini konuştuğu Aland Adalarının bu talebini Milletler Cemiyeti böyle bir devletler hukuku kuralı olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Yine Kongo'dan ayrılmak isteyen Katanga bölgesinin isteğini kabul etmemiştir. Gerekçe ise; self determinasyon hakkı sömürge yönetiminden çıkma hakkını tanıy ancak bu bölgelerin kendi devletlerinde ayrılma hakkını içermez¹⁰².

Self determinasyon hakkı, 2. Dünya Savaşına kadar hukuki olmaktan ziyade siyasi bir ilke olarak kabul edilmiş, daha sonraki yıllarda hak olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Ancak bu hakkın öznesinin kim olduğu tartışmalıdır. Sömürge altında yaşayan halkların bu hakka sahip olduğu neredeyse ittifak halinde kabul edilmektedir. Bağımsızlığını kaybeden bir devletin yeniden bağımsızlığını kazanması, aynı ulusun iradesi dışında bölünmesi halin-

¹⁰⁰CASSESE, 1995, s. 122; UZ, 2007, s.74; RADAY, 2003, s. 455.

¹⁰¹ GÜRSES, 1998, s. 60.

¹⁰² DOĞAN, 2006, s. 4.

Dr. Doğan KILINÇ

de yeniden birleşmesi durumunda da self determinasyon hakkının bulunduğu kabul edilmektedir. Doğu-Batı Almanya'nın birleşmesi, Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesi, SSCB egemenliği altındaki devletlerin bağımsızlıklarını kazanmaları konuya örnek olarak verilebilir¹⁰³. Ancak Filistin halkı belli bir özerklik verildiği halde henüz bağımsızlık kazanamamıştır. Dolayısıyla self determinasyon hakkının hukuki olmaktan ziyade siyasi bir yönünün olduğu¹⁰⁴ ileri sürülebilir.

Devletlerin self determinasyon konusundaki pratiği, BM vesayeti altındaki topraklar ve çoğu Afrika devleti örneğindeki gibi, sömürge statüsünden çıkan veya S.S.C.B ve Yugoslavya örneklerinde olduğu gibi, dağılan konfederasyonlardan kopan diğer tarihsel olarak tanımlı topraklarla sınırlı kalmıştır. 1960'lı yıllarda Nijerya'dan ayrılmak için Biafra tarafından başlatılan teşebbüs, yine yakınlarda Çeçenistan gibi kurulu bağımsız devletlerden kendilerini ayırmaya çalışan nüfuslar için self determinasyon hakkı kabul edilmemiştir¹⁰⁵.

Doktrinde bazı yazarlar self determinasyon hakkının kolektif bir hak olduğunu ve bu nedenle bu hakkı henüz devlet aşamasına gelmemiş halkların da kullanabileceğini ileri sürmektedirler. Bu görüşle ilgili olarak dikkat edilmesi gereken nokta şudur. Etnik, dil, din farklılıklarına bakılmaksızın kişilerin kendi kaderlerini belirleyebilmeleri demokrasinin özünde mevcut olan bir durumdur. Demokraside yaşayan bireyler demokratik sürecin kendilerine açık olduğu, alınan kararlarda kendilerinin dışlandıkları hissine kapılmadıkları sürece¹⁰⁶ veya toplumdaki demokratik yapı halkın her kesiminin yönetimde bir şekilde temsil etmesine imkan sağlıyorsa bu hak ileri sürülemeyecektir. Dolayısıyla demokratik bir ortama rağmen çeşitli etnik grupların hareketine destek vermek devletler hukukuna aykırıdır. Nitekim BM verdiği kararlarında sömürge olmayan topluluklar açısından bir yerde beraber yaşayan halkların ayrılmasını meşru olarak kabul etmemektedir. 1970 yılında aldığı 2625 sayılı kararda bu durum açıklanmıştır¹⁰⁷.

10. Self Determinasyonun Uygulanması

Self determinasyonla ilgili diğer bir sorun bu ilkenin nasıl uygulanacağıdır. Bu hak kullanılırken askeri güç kullanılabilir mi? Üçüncü kişiler bu hak-

¹⁰³ DOĞAN, 2006, s. 8.

¹⁰⁴ TIERNEY, 2002, s.942.

¹⁰⁵ HADDEN, 1998, s. 34., THORNBERRY, 1980, s.452.

¹⁰⁶ HAZIR, 1996, s. 272

¹⁰⁷ DOĞAN, 2006, s. 6

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

kın yerine getirilmesini talep edebilir mi? BM sömürge altından kurtulmak veya işgal edilen ülkenin yeniden bağımsızlığını kazanabilmesi için silahlı mücadele vermesini meşru görmektedir. Uygulamada self determinasyon hakkının genelde güçle elde edilebildiğini söylemek mümkündür¹⁰⁸. Örneğin Filistin halkı hakkında BM'lerde farklı zamanlarda ülkelerine dönebileceklerine ilişkin kararlar çıkmasına rağmen bugün dünyanın pek çok yerinde sürgünde Filistin halkı yaşamaktadır. Bu durum, self determinasyonun hukuki olmaktan ziyade siyasi bir ilke olmaya devam ettiğinin göstergesidir.

Azınlık hakları, azınlığa mensup bireylerle ilgilidir, self determinasyon hakkı ise bir topluluk hakkıdır. Azınlık hakları, self determinasyonun içsel görünümü olarak ifade edilebilir¹⁰⁹. Self determinasyonun iç görünümü sadece azınlık haklarıyla sınırlanamaz, bireyleri de kapsar. Diyelim ki benim self determinasyon hakkım var. Şayet benim konuşma hakkımı inkar ederseniz bu benim kendimi belirleme hakkım dahil olmak üzere temel insan hakkı olan ifade hürriyetimin ihlalidir. Eğer ben etnik, dinsel ya da dilsel bir gruba aitsem, bu grubun haklarının yok sayılması benim self determinasyon hakkımın da ihlal edilmesi demektir¹¹⁰.

Günümüzde devletler, self determinasyonun ilkesinin uygulanması konusunda sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlardan birincisi yukarıda açıklamaya çalıştığımız halkın kim olduğudur. İkincisi, bu ilkenin bir devletten ayrılarak başka bir devlet kurma hakkını içerip içermediği ve günümüzde nasıl uygulanacağı, üçüncüsü ise; bu ilkenin uluslararası hukuk kuralı haline gelip gelmediğidir.

Günümüzde, devletlerin self determinasyon hakkına dayanarak ayrılma hakkı kullanılmasına göz yumarak, ülkelerinin parçalanmasına ve uluslararası ve bölgesel istikrarsızlıkların ortaya çıkmasına seyirci kalacaklarını beklemek pek akıllıca olmayacaktır. Bu sebeple, uluslararası hukuk kurallarının yapıcısı olan devletler, yeni bağımsız devletler görme konusunda çok az istekli olacaklar ve bu ilkenin demokratikleşme anlamında yorumlanarak söz konusu ülkede yaşayan gruplara temel hak ve özgürlükler, yönetime katılma gibi konularda iyileştirme yapılması tavsiyesinde bulunacaklardır. Belki de en fazla, bölgesel özerklik, federasyon gibi hakları içeren birtakım uygulamalar olmasını isteyeceklerdir. Ancak yine de istisnaen self determinasyon hakkına

¹⁰⁸ DOĞAN, 2006, s. 9

¹⁰⁹ ŞAHİN, 1998, s. 1336

¹¹⁰ REHMAN, 2002, s. 411

Dr. Doğan KILINÇ

dayanarak ayrılma hakkının kabul edilebileceği söylenebilir¹¹¹. 2007 yılında başlayan süreçte Kosova'nın ayrılarak devlet kurma isteğinin Avrupa Birliği tarafından desteklenmesi bu duruma örnek olarak verilebilir.

Son olarak, self-determinasyonun uluslararası hukuk kuralı haline gelip gelmediği de tartışmalıdır¹¹². Gerçi 1966 yılında imzalanan ve 1976'da yürürlüğe giren BM ikiz sözleşmeleriyle, self-determinasyon bağlayıcı bir uluslararası hukuk kuralı niteliği kazanmış gibi görünmektedir. Ancak yukarıda bahsedilen self determinasyonla ilgili sorunlar, ayrıca uluslararası hukuk kurallarının devletlerin belli konularda istikrarlı bir biçimde aynı davranışı sergilemeleri sonucu olduğu düşünüldüğünde, bu ilkenin bir hukuk kuralı oluşturmadığı¹¹³ ileri sürülebilir. Öte yandan BM tarafından alınan kararlar ve kabul edilen belgeler, hukuksal açıdan bağlayıcı olmayıp tavsiye niteliğindedir. Ayrıca bu belgelere devletler tarafından yüklenen anlamlar da farklı olabilmektedir. Self determinasyon kavramının içsel ve dışsal anlamlarının olması ve bunların bile iç içe geçmeye başlaması, uygulama açısından sorunu daha da karmaşık hale getirmektedir¹¹⁴.

Devlet içindeki bir etnik grubun ayrılma yoluyla yeni, bağımsız bir devlet kurma ya da mevcut devlet yapısı içinde daha geniş siyasi, kültürel ve ekonomik özerklik istemesi halinde içsel hem de dışsal boyutlu olabilecek self determinasyon söz konusudur. Bu talepler, tarihi, kültürel veya ekonomik nedenlere dayanabilir. Self determinasyon talebinin birden çok devleti ilgilendirmesi durumunda ise sınır değişiklikleri gündeme geleceğinden istikrarsız bir bölge ortaya çıkması yüksek ihtimaldir.

Devletler, kendi çıkarları doğrultusunda self determinasyon konusunda politikalar izlemektedir. Örneğin, batılı devletler, sömürgeleri bulunduğu dönemde bu hakka şiddetle karşı çıkmışlardır. Ancak, günümüzde aynı devletler, sömürgelerini kaybettikten sonra bu hakkı desteklemektedir.

SONUÇ

Self determinasyon, tarihsel kökenleri Aristo'ya kadar gitmekle birlikte özellikle 1. Dünya Savaşı ve sonrasında uluslararası alanda popüler olmuş ancak Milletler Cemiyeti Sözleşmesinde yer almamıştır. 2. Dünya savaşından

¹¹¹ KURUBAŞ, 2004, s. 157.

¹¹² RADAY, 2002-2003, s. 461.

¹¹³ Uluslararası hukuk kurallarının oluşumu konusunda bkz. PAZARCI, 2003, s. 33.

¹¹⁴ KURUBAŞ, 2004, s. 158.

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

sonra self determinasyon yine gündemde olmuş ve Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde yer alarak sömürge altındaki halkların bağımsızlığını kazanmasında önemli bir rol oynamıştır.

İkiz Sözleşmeler olarak bilinen ve BM tarafından hazırlanılarak 1966 yılında imzaya açılan “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” ile Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi self determinasyonun sömürge halkları dışında evrensel bir nitelik kazanmasında önemli bir etken olmuştur. Yine AGİT belgelerinden olan 1975 tarihli Helsinki Nihai Senedi, 1989 tarihli Viyana Belgesi, 1990 tarihli Yeni Avrupa İçin Paris Şartı ve 1991 tarihli Moskova Belgesi self determinasyon ilkesini soğuk savaş sonrası döneme taşımıştır. Başka bir ifadeyle, sömürgecilik sonrası dönemden sonra ilke yeniden dünya gündemine girmiştir.

Self determinasyon, sömürgeciliğin tasfiyesi sırasında başarıyla uygulanmış ve uluslararası toplum tarafından da desteklenmiştir. Ancak, sömürgeleşme sonrası dönemde bu hakkın uygulanması konusunda farklı yaklaşımlar olmuştur. Bazı ülkeler, self determinasyonun yalnızca sömürge altında yaşayan halklara tanındığını ileri sürerken bazı ülkelerde etnik, dilsel dinsel grupların da bu hakka sahip olduğunu ileri sürmüştür.

Günümüzde, self determinasyonun hak olduğu genellikle kabul edilmektedir. Ancak, bu hak halklara tanındığından ve halk tanımı üzerinde bir uzlaşma olmadığından dolayı tartışmalar sürüp gitmektedir. Burada içsel self determinasyonun sorunun çözümüne katkı sağlayabileceği ifade edilebilir. Eğer, bir devlet ülkede yaşayan etnik, dilsel ya da dinsel açıdan farklı gruplara karşı sistematik bir ayrımcılık yapıyorsa, onların yönetimde söz sahibi olmasını engelliyorsa o grup self determinasyon hakkını kullanabilir aksi halde bu hak kullanılmayacaktır. Örneğin Güney Afrika’da yaşayan zenci halkın bu kapsamda self determinasyon hakkının bulunduğu ileri sürülebilir. Başka bir ifadeyle, temel hak ve özgürlüklerin tanındığı ve güvenceye alındığı demokratik bir sistemde o ülkede yaşayan gruplar self determinasyon hakkından yararlanamayacaktır.

KAYNAKÇA

- ARAL, Berdal:** “Kolektif Bir İnsan Hakkı Olarak Halkların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı”, İnsan Hakları Yıllığı, C, 21-22, 1999-2000
- ARSAVA, Ayşe Füsün:** “Self Determinasyon Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu”, Seha L. Meray’a Armağan, C. I, Ankara 1981
- CANATAN, Kadir:** “Azınlıklar ve Azınlıkların Oluşumu”, Avrupa Günlüğü, S.1, 2001
- CAPOTORTİ, Francesco:** Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, United Nations, New York, 1991.
- CASSESE, Antonio:** Self Determination of Peoples, Cambridge University Press 1995
- ÇAVUŞOĞLU, Naz:** “Azınlık Nedir?”, İnsan Hakları Yıllığı, C, xıx-xx, 1997-1998
- DELPREE, Francis:** “Avrupa ve Azınlıklar” Kopenhag Kriterleri Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği’nin Ortak Paydası mı? (Editör İbrahim Ö. KABOĞLU) İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, İstanbul, 2001
- DOĞAN, İlyas:** “Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi”, Kamu Hukuku Arşivi, Yıl 9, S. 1-62, Mart 2006
- GÜRSES, Emin:** Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistemler, Bağlam yayınları, İstanbul, 1998
- HADDEN, Tom:** “Uluslararası Hukukta Azınlıkların ve Halkların Hakları”, (Schulze, Kirsten E.-Stokes. Martin- Campbell, Colm), Ortadoğu’da Milliyetçilik, Azınlıklar ve Diasporalar, Çev. Ahmet Fethi, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1998
- HAZIR, Hayati:** “Demokrasilerde Etniklik Sorunu ve Türkiye Açısından Tartışılması”, Avrasya Dosyası, C, 3, S, 4, 1996
- KARAOSMANOĞLU, Ali:** “Kendi Kaderini Tayin, Ülke Bütünlüğü, Uluslararası İstikrar ve Demokrasi” Doğu-Batı, Yıl, 6, S, 24, Ağustos, Eylül, Ekim, 2003

Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi

- KOSKENNİEMİ, Martti:** Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, “Günümüzde Milli Self Determinasyon: Hukuki Teori Ve Uygulama Sorunları” Gazi Üniversitesi, H.F.D. C,1, S, 1, 1997
- KURUBAŞ, Erol:** “Kuzey Irakta Olası Bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self Determinasyon Sorunu”, Ankara Üniversitesi, S.B.F.D, C, 59, S, 3, 2004
- KURUBAŞ, Erol:** Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006
- KUZU, Burhan:** Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994
- KÜTÜKÇÜ, M. Akif:** “Uluslararası Hukukta Self Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri” Selçuk Üniversitesi S, B, E, D, S, 12, 2004
- ÖZER, Attila:** Anayasa Hukuku (Genel İlkeler), Turhan Kitabevi, Ankara, 2005
- PAZARCI, Hüseyin:** Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003
- POMERANCE, Michla:** Self Determination in Law and Practice, The New Doctrine in the United Nation, 1982
- RADAY, Frances:** “Self Determination and Minority Rights”, Fordham International Law Journal, 2002-2003, Vol.26
- REHMAN, Javaid:** “Yeni Dünya Düzeni ve Azınlıkların Geleceği”, Çev. Sultan Tahmazoğlu Üzeltürk, Ulusal, Ulusalüstü ve uluslar arası Hukukta Azınlık Hakları (Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Lozan Antlaşması), (Editör, İbrahim Ö. KABOĞLU), İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, Yayın no.2, 2002,
- RIGAUX, François:** “Azınlıklar Hukuku: Tanımlama Sorunları”, Ulusal, Uluslarüstü ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2002
- SALADİN, Claudia:** “Self Determination, Minority Rights And, Constitutional Accommodation: The Example of The Czech And Slo-

Dr. Doğan KILINÇ

vak Federal Republic”, Michigan Journal of International Law, Vol.13, 1991

SÖNMEZOĞLU, Faruk: “Kendi Kaderini Tayin ve Birleşmiş Milletler”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay’ın Anısına Armağan 2) İstanbul, 1982

ŞAHİN, Mustafa: Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000

ŞAHİN, Mustafa: Yeni Türkiye Dergisi, Özel sayı:22, 1998

TAMÇELİK, Soyalp: “Değişen Dünya Düzeninde Kıbrıs’ın Yeri Ve Self-Determinasyon İlkesinin Yeniden değerlendirmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

TAŞDEMİR, Fatma: “İsrail-Filistin Sorununun Self Determinasyon Hakkı Çerçevesinde Analizi” G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, C, 2, S, 2, 2000

TAŞDEMİR, Fatma: “Yeni Dünya Düzeninde Self Determinasyon” Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F.D, C, 12, Ankara, 1996

TAŞDEMİR, Fatma: Yeni Dünya Düzeninde Self Determinasyon, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999,

TEZİÇ, Erdoğan: Anayasa Hukuku, Beta Basım, İstanbul, 2001

THORNBERRY, Patrick: “Is There, a Phoenix in The Ashes International Law and Minority Rights”, Texas International Law Journal, Vol. 15.421, 1980

TİERNEY, Stephen: “The Search for a New Normativity: Thomas Franck, Post-Modern Tribalism and The Law of Self-Determination, EJIL (2002) Vol.13, No,4

TUNÇ, Hasan: “Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye”, Gazi Üniversitesi, H.F.D, C,VIII, S,1-2, Haziran-Aralık, 2004.

UZ, Abdullah: “Teori ve Uygulamada Self Determinasyon Hakkı”, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Uluslararası Hukuk ve Politika, C,3, No, 9, 2007